Il-Mewta t-Tajba ta' Paolo Deguara

Christian Attard

Kien ilu jħossu sejjer lura. Saħħet Paolo Deguara kienet tnaqqret għal kollox u issa qajla kien ikollu aptit joħrog minn dik l-imbierka sodda li kienet saret qisa parti minn ġismu stess. Kellu madwar erbgħin sena. Qatt ma seta jiftakar eżatt kemm kellu żmien. Propja, ommu w missieru, kienu semmewh Pietro Paolo. Għallanqas hekk tniżżel fil-ktieb tal-magħmudija, iżda kullħadd kien jafu bħala Paolo[1]. Il-Mosta, fejn kien jgħix qabel ma wassluh bla saħħa u mitluq f'dan l-isptar, kien meqjus bħala tat-tajjeb. Kellu xi rziezet u artijiet u, għalkemm qatt ma żżewweg, kien jingwalha sewwa mà ħutu[2].

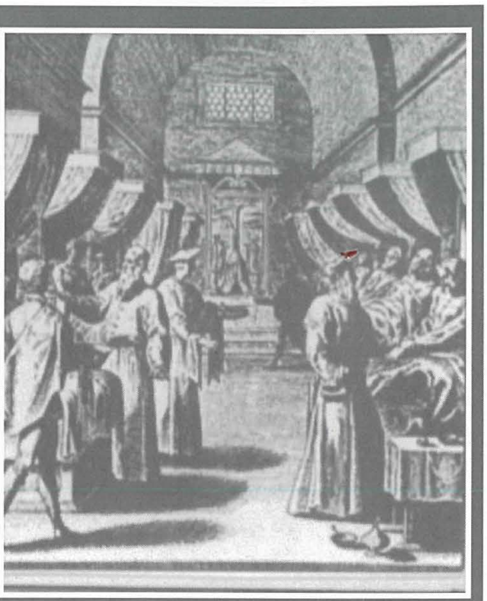

Impressjoni artistika tal-iSptar tal-Kavallieri

Ġurnata minnhom ħass saħħtu wisq ħażina. L-għaraq kien beda jinġemà boċċi boċċi fuq moħħu u l-Mewt ħassha ħdejh, tgħajjatlu, tmissu b'idejha mgħaddmin. Ngħiduha kif inhi, ma kienx waħdu f'dik is-sitwazzjoni. Fis-*Saletta*, kif kienu jsejħulha dawk li kienu jieħdu ħsieb dan l-isptar – is-*Sacra Infermeria* - kien hemm xi għoxrin raġel ieħor, kollha fl-għaxwa tal-mewt; min jokrob, min jingħi, min saħansitra jisħet `l xortih u `l dawk kollha li kienu jiġu f'ħalqu. Mara li hi mara ma kinitx tersaq `l hemm. Veru dan kien sptar sabiħ u mgħammar b'kollox, iżda dal-kavallieri li kienu jmexxuh kellhom wisq regoli fissi u strambi. Setgħet kultnat tidħol xi xbejba gustuża u forsi tneħħi ftit minn dik l-arja tqila u mmewta li kien hemm hemm ġew. Iżda xej. L-anqas l-aħwa bniet jew in-nisa ta' dawk miżżewġin ma setgħu jersqu `l hemm. Isma ħej, daqs li kieku xi ħadd minn dawk l-irġiel imsejkna seta jgħaddilu xi ħsieb żieni minn moħħu!

Paolo kien jaf li t-tmiem ma kienx il bogħod. Kien jgħarafha `l Mewt għax kien jafha. Kien raha fuq l-uċuħ musfara ta' missieru w ommu, Simone u Alfonsica; f'għajnejhom bla ħajja, fl-għafsa bla saħħa ta' jdejhom hekk kif ippruvaw, b'leħen bati, jsellmulu għall-aħħar darba, u oqgħod attent, irrispetta lilek nnifsek u `l ta madwarek u aħseb f'ruħek, kienu qalulu, kliem li reġgħu rrepetew anke qabel ma għalqu għajnejhom darba għal dejjem.

Aħseb f'ruħek. Kemm ommu u kemm missieru kienu wissewh. Kliemhom hemm kien għadu, f'moħħu. Paolo ma kienx xi qaddis. Ħawtel u stagħna fejn setà. Hekk trid tagħmel fid-dinja inkella jgħaddu minn fuqek. Imma issa, il-kliem li kien ħareġ mill-fomm moribond ta' ommu, dik ir-ruħ twajba ta' Alfonsica, li qabel qajla kien ta kasu, beda jidwi u jirrbombja f'għalenija waħda mal-uġigħ bla ħniena li ġismu mifni kien qed jibgħat minn kull naħa. Iva ma, iva ma, beda jgedwed waħdu Paolo. Għandek raġun.

Dak il-ħin wasal l-ikel. Mhux darba jew tnejn, kemm kien ilu magħluq hemm ġew, li kien gerger mal-gwardjani dwar il-famuż ikel fl-isptar tal-kavallieri. Dejjem l-istess. Biex tara biċċa laħam trid tagħmel wegħda. U l-ħobż mhux l-ewwel darba li tant kien ħażin li ma stajtx tieklu. Insomma, tiekol x'tiekol, meta tqis li l-pożati kienu kollha tad-deheb u l-fidda, xorta kont tħossok speċi ta' re. Ta' dak in-nhar l-ikel ma kien xejn aħjar minn ta' drabi oħra, iżda forsi issa li kien kien ħa deċiżjoni u kien se jittanta jerġà jaqbad ftit ir-riedni ta' ħajtu kważi mitmuma, u forsi jgħalaqha bi ftit dinjita', ħass paċi ġdida ġewwa fih. Kiel. Ħa anke l-pinnolli li kien ordnalu t-tabib. Pinnolli li l-kavallieri kienu jerfgħu ġewwa vażuni sbieħ ferm taċ-ċeramika jsejjħulhom *albarelli*. Pawlu kien rahom, għax darba, bi żball, kien daħal fil-farmaċija, mizgħuda bi xkaffi fuq xkaffi ta' vażuni, impittrin u kkuluriti, fejn l-*ispezialotto* kien qed iħejji l-mediċinali għal dak il-jum. Kien sema' li dan kien sptar modern, l-aqwa wieħed fl-Ewropa kienu jgħidu. Imma l-kavallieri dejjem hekk kienu sejrin. Jiftaħru b'rixhom qisu bħalhom m'haw ħadd. Irringrazzja

[1] Liber Baptizatorum liber III Anno 1697-1766 f346 (Arkivju Parrokkjali, Mosta)

[2] Ħafna mill-informazzjoni għal dan l-artiklu qiegħda fit-testment ta' Paolo Deguara (AOM 1757 f 117-119). Informazzjoni oħra tinsab fl-arkivji tal-Parroċċa ta' San Pawl, il-Belt, fejn Paolo jinsab midfun. Liber Mortuarium 1767-1803 f. 122

`l Alla li għallinqas għal dak in-nhar it-tabib ma kienx ordnalu jieħġu tiżana ta' frak tal-ġebel ġej mill-grotta ta' San Pawl tar-Rabat. Xejn ma kien jogħġbu dak il-frak. Kien jeħel mas-saqaf ta' ħalqu u kien jagħmel ġurnata jħoss it-tgerrim[3].

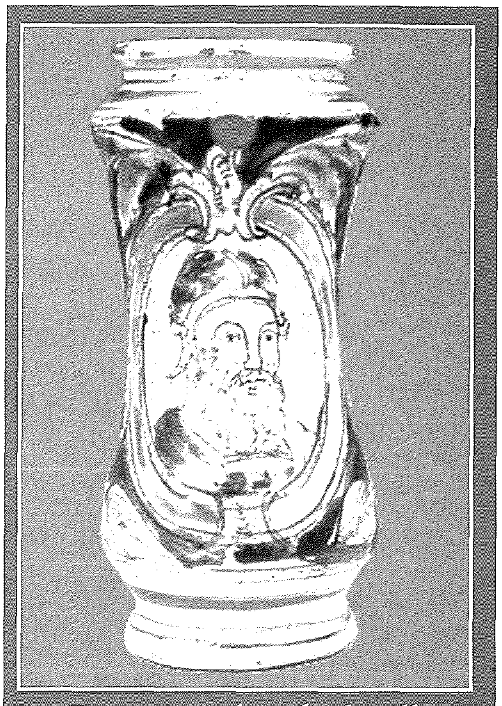

Ezempju ta' wieħed mill-vażuni Alberello

Kif lesta mill-ikel straħ ftit biex hekk ikun jistà jiġbor il-ftit saħħa li kien għad fadallu, għax dak li kien se jwettaq kien jirrikjedi attenzjoni kompleta. Dan kien l-aħħar ċans. Ma setà jinsa `l xejn u `l ħadd. Ħares fil-mera u xejn ma għogbu dak li ra. Kif seta raġel ta' erbgħin sena jidher daqshekk għajjien? Għajnejh fil-ħofra u mżellġin, kellhom, għall-ewwel darba wara xhur, tlellixa. Għajjat il-gwardjan tas-*saletta* u spjegalu li xtaq jagħmel testment, malajr kemm jistà jkun, għax it-tmiem qrib wisq.

Paolo kien jaf li wara mewtu ruħu żgur li kienet se tqattà xi żmien fil-Puragatorju. Hemmhekk, skont kif tgħallem u sema' waqt paniġierki w priedki li xi monsinjuri għorrief ġielu għamlu anke l-Mosta stess, ruħu kellha tidnaddaf sewwa u, jekk Alla jrid, bla wisq dewmien titla `l Ġenna. Ma xtaqx li jdum wisq fil-Purgatorju għax għallkemm dan kien post ta' tama, l-uġigħ li wieħed iħoss, għallinqas skont kif tgħallem, xorta kien wieħed infernali. U Paolo, li dan l-aħħar kien sar jaf sew x'inhu uġigħ, xtaq li bla wisq dewmien isib naqra paċi u serħan. Iżda din ta' kemm kien se jkollu jdum jaqbad fin-nirien tal-Purgatorju kienet bdiet tħassbu ftit. Kien hemm uħud li qalu li ftit ġimgħat jew xhur normalment kienu jkunu biżżejjed, speċjalment jekk il-familjari tiegħek ikunu qed jitolbu u jagħmlu suffraġji għalik. Għalkemm wieħed irid jgħid li dak li seta' jidher bħala żmien qasir f'din id-dinja kien jinħass ħafna itwal fil-Purgatorju. Kien hemm oħrajn, madankollu, bħal Dott. Dun Ignazio Saverio Mifsud (1722-1773) li, skont huma, wieħed setà jdum mijiet ta' snin qabel seta' jkun denju li jara `l Mulej. Darba Paolo kien sema' `l dan il-qassis jispjega l-istorja ta' oħt Santa Katerina ta' Siena li din, għax kellha libsa sabiħa u ddandnet xi ftit biha, wara mewtha, kellha tagħmel erba mitt sena l-Purgatorju. Imma Filippu t-tieni, Re ta' Spanja, kien dam tmint ijiem biss fil-Purgatorju għax kienet daħlet għalih Santa Tereża t' Avila. Lanqas temmen! Min jaf x'hemm lest għalija mela, gedwed waħdu Paolo. Jien m'għandix qaddisin.

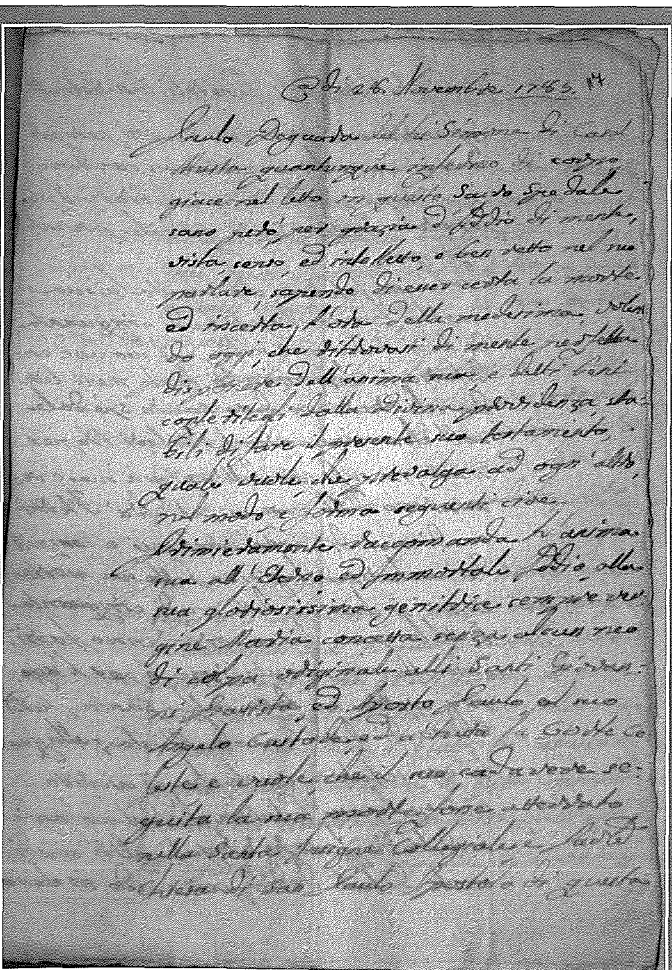

Adì 26. Novembre 1765.

Paolo Deguara [illegible] di Casal
Musta quantunque infermo di corpo
giace nel letto in questo Santo Spedale
sano però per grazia di Iddio di mente,
vista, senso ed intelletto, e ben retto nel suo
parlare, sapendo di esser certa la morte
ed incerta l'ora della medesima, [illegible]
do [illegible], che [illegible] di mente [illegible]
disporre dell'anima sua e delli beni
concessigli dalla Divina [illegible] sta-
bilì di fare il presente suo testamento,
quale vuole che vaglia ed ogn'altro,
nel modo e forma seguente cioè
Primieramente raccomanda l'anima
sua all'Eterno ed Immortale Iddio, alla
sua gloriosissima genitrice sempre ver-
gine Maria concetta senza alcun neo
di colpa originale, alli Santi Giovan-
ni Battista, ed Apostolo Paulo ed suo
Angelo Custode, ed [illegible] la corte ce-
leste e vuole, che il suo cadavere se-
guita la sua morte fosse [illegible]
nella Santa insigne Collegiale e [illegible]
Chiesa di San Paulo Apostolo di questa

Parti mit-testment ta' Paolo Deguara, Bibljoteka Nazzjonali, Malta

Testmenti kienu jsiru spiss ġewwa s-*Sacra Infermeria*. Ġieli kuljum. Imma b'daqshekk xorta ma kienx xi proċess ħafif. Dak in-nhar ħabat it-tmienja u għoxrin ta' Novembru, festa ta' San Valerjanu li kien miet eżiljat. Bħali, ħaseb Paolo, eżiljat hawn, `l bogħod mill-Mosta fejn trabbejt. Il-gwardjan avża malajr lill- Prijur tal-isptar, Fra Giovanni Francesco Breunart u sab wkoll żewġ impjegati tal-Isptar, Raffaele Pace minn Ħal Qormi u Michele Barbara mill-Belt, biex joqogħdu bħala xhieda. Hekk kollox kien lest biex Paolo seta jagħmel l-aħħar biċċa xogħol ta' ħajtu, iħejji kollox għall-ħajja li jmiss, jara li l-familjari tiegħu jieħdu li jmisshom u fl-istess ħin jaċċerta ruħu li talb u quddies isiru għal ruħu biex, kemm jista jkun, żmienu fil-Purgatorju jiqsar. Il-prijur, skont prassi stabiliti, kiteb kif Paolo, għalkemm saħħtu spiċċat, kien għadu jgawdi l-fakultajiet mentali kollha. L-ewwel li ħaseb

[3] Informazzjoni dwar l-Isptar tal-Kavallieri tinsab fil-kitbiet ta' Paul Cassar

ikompli f'paġna 120

f'ruħu. Ried li mill-assi tiegħu jitnaqqsu ħamsin skud, u kull skud kellu jiswa tnax-il tar[1], bil-għan li jsiru ħafna quddisiet (tliet tari għal kull quddiesa) b'suffraġju għal ruħu. Ħamsin skud ieħor Paolo ried li jintefqu għad-difna u wkoll biex jinkiteb fis-sodalità tà l-agunija ġewwa l-Mosta biex hekk il-membri tagħha jkunu jistgħu jaħsbu fih waqt it-talb tagħhom. Iżda Paolo, anke waqt dawk is-siegħat ta' agunija, ħaseb wkoll fil-ġenituri tiegħu. Xtaq li għoxrin skud ieħor imorru għal numru ta' quddisiet li kellhom jiġu ċċelebrati fil-kappella ta' l-isptar għal erwieħ ta' Simone u Alfonsica. U ħames skudi oħra biex fl-istess kappella jiġu ċċelebrati quddisiet għal ruħu. Dawn il-quddisiet Paolo xtaq li jsiru kollha matul l-ewwel tmintax-il xahar minn wara mewtu. Qisu kien daħħalha f'rasu li tmintax-il xahar għandhom ikunu biżżejjed biex jitnaddaf minn xi ftit dnubiet venjali li kienu qegħdin ixxekklu triqtu lejn il-Ġenna. Paolo kellu xi immobbli, xi djar fil-Mosta u biċċa art magħrufa bħala l-Blata tas-Sajtar, dak iż-żmien fil-limiti tal-Mosta, illum tagħmel parti minn Naxxar. Dawn kellhom jinqasmu bejn ħutu Salvatore u Grazia (li kienet miżżewġa 'l Giovanni). L-istess ħutu, li Paolo tahom wkoll it-titlu ta' *prelegatori*, ovvjament, kellhom jieħdu ħsieb li l-mijiet ta' quddisiet li xtaq li jsiru, filfatt isiru; kellhom jieħdu ħsieb wkoll li l-wirt jitqassam kif suppost u skont ix-xewqa tiegħu. Il-bqija tal-ġid tiegħu u dak kollu li dan seta jrendi ħallih lil ħutu Salvatore u Grazia u lil tliet ħutu oħra, li hu jirreferi għalihom bħala '*i miei fratello e sorelle carnali*'. Dawn kien jisimhom Francesco, Catarina (li kienet miżżewġa 'l Giuseppe) u Domenicuzza.

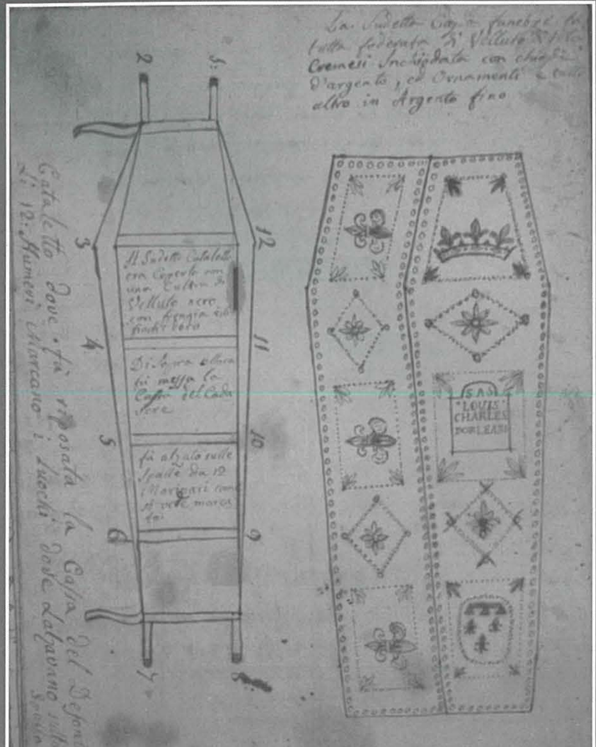

Disinn tat-tebut tal-konti Beaujolais
Bibljoteka Nazzjonali, Valletta

Saħħtu baqgħet sejra lura. Tant kien wasal fl-agunija li għamlulu l-griżma tal-morda. Dan kien mument delikat ħafna. Paolo, bħal kull moribond ieħor, kien issa fuq l-għatba għall-ħajja ta' dejjem. F'dan il-waqt fraġli kien hemm biżà lix-xitan seta jħejji l-aħħar attakk tiegħu biex jirbaħ ruħ oħra. U appuntu dak li tfisser agunija, ġejja mill-kelma Griega agon jew ġlieda[2]. Kotba sħaħ kienu inkitbu dwar din il-battalja finali. Uħud minnhom jiddeskrivu b'ħafna dettall l-għamla tax-xitan jew xjaten li setgħu jattakkaw lill- moribond, oħrajn jagħżlu l-punti li fihom dawn ix-xjaten l-aktar li setgħu jkunu ta' tentazzjoni. Awtur Spanjol tal-ħmistax-il seklu, jagħraf seba' tentazzjonijiet; xewqa li tgħix aktar; nuqqas ta' paċenzja fl-aċċettazzjoni tas-sofferenza, fissazzjoni żejda bil-familja; fissazzjoni bil-flus; kunfidenza żejda dwar dak li wettaqt matul ħajtek; biżà mill-infern; u negazzjoni tal-fidi. Il-patri li kien qad jassisstih kien semà l-aħħar qrara ta' Paolo u qarbnu - it-tqarbina magħrufa bħala l-*viaticum*, li filfatt tfisser "toħodha miegħek", biex b'hekk il-passaġġ lejn il-ħajja li jmiss ikun eħfef. Il-patri kien dam ħin twil jitlob fuqu, imbagħad beda jidliklu, b'żejt speċjali, għajnjejh, widnejh, imnieħru, xufftejh, idejh u saqajh, u kull darba jlissen talba bil-Latin li Paolo qajla fehem. *Per istam sanctam Unctiónem, et suam píissimam misericórdiam, indúlgeat tibi Dóminus quidquid per visum deliquísti. Amen* qal il-patri hekk kif misslu għajnejh. Aħħirlu Mulej, bl-imħabba kbira tiegħek, dak kollu li setà għamel ħażin b'dawn l-għajnejn. U baqa sejjer hekk għal kull parti ta' ġismu li mess. Il-patri li assisstih matul dawn l-aħħar mumenti qralu wkoll siltiet minn salmi penitenzjari u siltiet li jirrakkuntaw il-passjoni ta' Kristu.

Il-Mewt waslet għal Paolo tlett ijiem wara biss. Kif xtaq, saru żewġ quddisiet *praesente cadavare*, waħda fil-kappella tal-isptar u l-oħra fil-kolleġġjata ta' San Pawl, il-Belt. Hemmhekk ġie midfun fil-kripta ta' taħt il-knisja fejn il-fdalijiet tiegħu għadhom hemm sa llum. Mhux billfors li kellu tebut. Għandu mnejn li kellu, speċjalment meta tqis li ħalla ħamsin skud għad-difna – somma konsiderevoli. Iżda f'dak iż-żmien kienet ħaġa aċċettata, speċjalmet mill-popolin, lit-tebut kien għal nies importanti biss. Il-bqija kien ikollhom tebut biss għal waqt il-quddiesa, li normalment kien ikun jintuża mill-imseħbin kollha ta' xi sodalità. Ix-xewqa li Paolo jinkiteb fis-soldalità tal-Agunija setgħet appuntu serviet biex ikollu tebut. Kellu x'kellu, żgur li ma kellux tebut bħal dak tal-Konti Beaujolais, miksi bil-ħarir u msawwar b'imsiemer tad-deheb[3].

[1] Daqshekk kien jiswa skud fi zmien Agius de Soldanis (1712-1770)
[2] Carlos M.N. Eire, From Madrid to Purgatory, Cambridge 1995 p.31
[3] AOM Arch 797 (National Library, Malta)

Santa antika u poplari ferm sa ftit għexieren ta' snin ilu, li turi l-mewta l-ħażina. Ruħ oħra mirbuħa mix-xitan. Il-mewta ta' Paolo Deguara kienet ferm differenti minn hekk.
(ħajr lil Renald)

X'sar minn ruħ Paolo wara mewtu ħadd ma jaf. Kemm damet fil-Purgatorju, jekk filfatt għadhiex hemm jew inkella hux qiegħda tgawdi l-glorja tal-Ġenna. U m'għandniex għalfejn inkunu nafu. L-unika ħaġa li nistgħu nagħmlu hi li ngħidu xi talba żgħira għal ruħu biex anke hu, minn fejn qiegħed, jaħseb xi ftit fina wkoll.

(Din l-istorja seħħet tassew. Ovvjament hemm doża żgħira ta' finzjoni, iżda kollox mibni fuq sisien storiċi. Paolo Deguara, mill-Mosta, veru għex. Twieled f'Mejju tal-1745 u miet f'Novembru tal-1785. Għex, għallhekk, taħt il-Granmastri Pinto, de Texada u de Rohan, fi żmien meta l-Ordni ma kinitx għada dik ta' darba. Korruzzjoni kienet rampanti u kieku kellek tneħħi l-pompa u l-glorja li bihom l-Ordni kienet, issa iktar minn qabel, imdawra, ftit li xejn kien jibqà. Il-famuża rotunda tal-Mosta kienet għadha ma nbnietx fi żmien Paolo. Minflokha kien għad hemm il-knisja l-antika. Knisja sabiħa immens, probabbli tal-kapumastru Tumas Dingli. It-testment ta' Deguara għadu merfugħ fl-arkivji tal-Kavallieri. Fil-Knisja ta' San Pawl il-Belt, fejn xtaq u filfatt indifen, ismu u xi dettalji oħra huma mniżżlin fil-Liber Defunctorum. Fil-ktieb tal-magħmudijiet ġewwa l-Mosta għad hemm mniżżlin id-dettalji tal-magħmudija tiegħu. Il-famuż sptar tal-Kavallieri, wieħed mill-aqwa fl-Ewropa, li fih Paolo qattà l-aħħar jiem ta' ħajtu, illum insejħulu Dar il-Meditterran. F'dan il-kumpless nagħmlu kull xorta ta' attivitàjiet, minn konferenzi għal Malta Eurovision Song Contest. Qajla naħsbu li min jaf kemm-il storja ta' niket, dieqa u forsi, għaliex le, ferħ, raw dawk is-swali.)

(Ħajr lil Bibljoteka Nazzjonali, Arkivju Parrokkjali San Pawl, Valletta, Arkivju Parrokkjali, Mosta, u lis-Sur Paul Attard)